

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук,
професора Кавун Лідії Іванівни
на дисертацію Радзієвського Володимира Анатолійовича
“Мала проза Леоніда Мосенду і дискурс вісниківського неоромантизму”,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних
наук
зі спеціальності 10.01.01 – українська література

Література української діаспори є невід'ємною частиною загального мистецького процесу. На сьогодні маємо низку поважних наукових студій (Я. Гординського, Д. Донцова, Б. Кравціва, Є. Маланюка, У. Самчука, О. Тарнавського, також сучасних – О. Багана, Ю. Коваліва, Ю. Мариненка, Н. Мафтин, В. Просалової, І. Руснак та ін.), у яких осмислено творчість письменників, що у міжвоєнний період (20–30-ті роки ХХ ст.) гуртувалися навколо «Літературно-наукового вістника» (пізніше «Вістника»), редактором якого був Д. Донцов. Маловивченою сторінкою в сучасній науці є художня проза Леоніда Мосенду в контексті естетики вісниківства.

Актуальність дослідження, яке ми сьогодні обговорюємо, посилюється й тим фактом, що художня діяльність письменника перебувала під безпосереднім впливом націоналістичної ідеології. Досить істотно на погляди Л. Мосенду вплинула концепція «чинного націоналізму» Д. Донцова, яка акцентує ідеал «сильної людини» й «сильної нації», «творчого насильства» й «ініціативної меншості», політичної й культурної орієнтації на Захід. Як бачимо, наша доба знову актуалізувала ці дискурси. Помаранчева революція 2014 року, революція Гідності, сучасна російсько-українська війна спонукають до розмірковувань на тему культурних і політичних поглядів українців і звісно ж до художньої інтерпретації націоналістичної ідеї. І як тут не згадати теорію «вічного повернення» Мірча Еліаде ?!

Опинившись за межами материкової України, письменство, утім, не втратило зв'язків із рідним краєм, і щоразу своїми творами поверталося до

художнього осягнення першопитань: «Хто я є?», «Чим для мене є Україна?». Тому не випадково, як зауважує, Володимир Радзієвський, вісниківці зверталися до тем історичної пам'яті, патріотизму, релігії; «ідеологічна ангажованість творів Л. Мосенда стала незаперечним визначальним чинником естетичної вартості твору» (с. 63). Мала проза письменника, яку аналізує дисертант, має потужний потенціал щодо формування в сучасної молоді національної ідентичності, що актуально у наш час формування нації, розбудови України.

Отже, робота Володимира Радзієвського є новаторською; тут охоплено широку панорamu творчості Л. Мосенда у контексті вісниківського неоромантизму. Заслуговує на увагу той факт, що наукова проблематика розглянута із застосуванням як традиційно-усталеного підходу до вивчення художнього твору як мистецького феномену, так і з урахуванням новітніх літературознавчих методологій (порівняльного аналізу, формального, біографічного методів, літературознавчої антропології). Щоправда, дослідник в теоретико-методологічній основі дисертації і в Списку використаних джерел на зазначив імен теоретиків цих методологій.

Дисертація є складовою комплексних наукових досліджень історико-літературного процесу кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в межах реалізації кафедральної наукової проблеми «Літературні контексти ХХ століття». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 23 грудня 2009 р.) і на засіданні бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 1 від 04 лютого 2010 р.).

Наукова цінність роботи визначається тим, що в ній здійснено спробу осмислити цілісно на основі розлогого фактичного матеріалу малу прозу Леоніда Мосенда в контексті вісниківського неоромантизму; проаналізовано художні особливості жанру новели в творчості письменників-вісниківців;

з'ясовано естетичний дискурс віsnikівського неоромантизму та охарактеризовано особливості художності в малій прозі письменника; поглиблено розуміння природи і художньої ролі ідеологічного стрижня в українській емігрантській прозі міжвоєнної доби; досліджено специфіку художньої мови Леоніда Мосенда-новеліста. Це дає змогу повніше та об'єктивніше вибудувати загальну типологію українського літературного процесу ХХ століття.

Особистий внесок дисертанта полягає в системно-цілісному науковому дослідженні прози Леоніда Мосенда, у висвітленні джерел його естетичних і ціннісних орієнтацій, у дослідженні неоромантизму як художньо-стильової домінанти творчості письменника, у з'ясуванні ролі його творчого доробку в історії української літератури.

Дисертація продумана, структурно впорядкована, композиційно струнка.

У **Вступі** дотримано основних дисертаційних вимог: обґрунтовано актуальність теми і наукову новизну дослідження, визначено його мету й завдання, об'єкт і предмет, методологічні засади й методи дослідження, теоретичне і практичне значення, подано інформацію про апробацію, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Історико-літературні аспекти новелістичного мислення Леоніда Мосенда» – узагальнено й систематизовано історико-літературні, теоретичні інтерпретації та художньо-стильові вияви віsnikівського неоромантизму загалом і неоромантизму як домінанти індивідуального стилю Л. Мосенда зокрема. Аналізуючи літературознавчі інтерпретації естетики віsnikівців, дисертант фокусує увагу на тих працях, у яких з'ясовується її суть. Дослідник достатньо переконливо, розлого й достовірно проаналізував критичну і наукову рецепцію малої прози письменника, з'ясував джерела формування світобачення Л. Мосенда, становлення його індивідуального стилю згідно з традиційними віsnikівськими канонами. *Щоправда, логіка викладу думки, на мій погляд,*

диктує потребу досліджувати спочатку джерела формування світогляду Л. Мосенда, а вже потім з'ясовувати критичне й наукове осмислення його творчого доробку.

Володимир Радзієвський, узагальнюючи наявні літературознавчі дискурси, досить вдало підбирає дослідницький контекстуальний інструментарій, який дозволяє виявити й показати вплив на формування світогляду й мистецьких уподобань Л. Мосенда державотворчих ідей Д. Донцова та естетики інших мислителів-вісниківців, зокрема Є. Маланюка, Ю. Липи і Ю. Клена.

Основними художніми константами вісниківського неоромантизму, на думку дисертанта, є «філософізм, історизм, героїзм, емоційно-піднесене зображення дійсності, культ вищуканої форми, постійна увага до виняткової особистості». Така заувага цілком прийнятна і послідовно реалізована у подальшій аналітичній площині авторського дослідження, коли аналізуються художні тексти: «Великий Лук», «Берладник», «Поворот козака Майкеля Смайлза» та ін.

Аналітична частина – другий («Жанрово-стильові та композиційні домінанти малої прози Леоніда Мосенда») і третій («Особливості ідіостилю Леоніда Мосенда») розділи дисертації – характеризується високим дослідницьким професіоналізмом, логічністю, глибиною спостережень і обґрутованістю висновків. Дисертант достатньо фахово здійснив аналіз жанрово-стильових і композиційних особливостей новел, які ввійшли до збірок «Людина покірна» і «Відплата» Леоніда Мосенда, проаналізував специфіку художньої мови та наративу текстів. У художніх творах, обраних для аналізу (Роксоляна», «Брат», «Берладник», «Укрита злість, облудлива покірність...», «Люди» та ін.), акцентовано героя (сильну особистість, волонтариста, людину чину), що є господарем-захисником рідної землі і має високий соціальний статус, затребувану суспільством професію (інженер, військовик, учитель тощо). Є серед персонажів і

середньовічні аристократи («I'ha pagata», «Птах високого лету»), смислом життя яких є прагнення слугувати власній державі.

Прикметно, що автор не обмежується текстовим простором митців української діаспори (Леоніда Мосенду, Євгена Маланюка, Олега Ольжича та ін.), але й розбудовує зіставно-порівняльну характеристику неоромантичного вектора шляхом залучення до аналізу творів материкової літератури. Такий напрям дослідницьких пошуків дав змогу оприявнити конфлікт різних моделей української ідентичності й окреслити поліструктурованість українського неоромантичного дискурсу.

Запропоноване дослідження спонукає водночас до висловлення певної дискусії і побажань.

1. Дисертант твердить (думаю, що тут не обійшлося без впливу на нього негативного ставлення самого Л. Мосенду до ідей М. Хвильового), що росіянка Аглая з роману «Вальдшнепи», яка є антиподом Дмитра Карамазова, є «морально непривабливою». Вона цинічна, зла (наприклад, у ставленні до дружини Карамазова-Ганни), нахабно лізе в душу чужому чоловікові, навмисно руйнує сім'ю. Частина її суспільних ідей і політичних тирад виголошено у стані алкогольного сп'яніння» (с.69). По суті, у такій інтерпретації виявляє себе маскулінний погляд на жінку. Але є ще й інший бік цієї медалі. Так, Аглая – московка, але вона нащадок давнього козацького роду (як можна відчитувати з її споминів про знаменитого прадіда). У цьому тексті М. Хвильовий художньо втілює ідею фаустівської людини і невипадково Аглая є прихильницею створення культу нової людини, покликаної до активної дії, «не тієї, що комсомолить у пустопорожнє (...), а тієї, що, скажемо, Перовська...». Чи такий вже однозначно негативний образ Аглай? Мабуть, що ні.

2. Окремі думки в роботі мають загальний характер або представлені на рівні констатациї та потребують чіткішої аргументації, більш логічних пояснень і текстуальних підтверджень (скажімо, аналізуючи жанрово-композиційні особливості новели «Роксоляна», дослідник констатує:

«Фрагментарні портрети персонажів передують їхнім вчинкам. Дійові особи насамперед чітко візуалізуються. Напружені діалоги, що відображають драматизм, як правило, закінчують епізод...» (С. 86) і т.д. і т.п.

3. Логічна за характером викладу матеріалу та за своєю структурою робота В. Радзієвського не викликає серйозних нарікань, однак підрозділ 3.2. Лексико-семантичні особливості ідіостилю письменника (с. 140-174) за змістом є не так літературознавчим, як лінгвістичним. Підрозділ, можливо, варто було б назвати «Лексико-фразеологічні особливості ідіостилю письменника». Тут автор досліджує загальновживану лексику, діалектну, науково-технічну і тропіку. На мою думку, доречно було б з'ясувати *естетичну роль i художні функції* архаїзмів, неологізмів, варваризмів, професіоналізмів тощо, а також проаналізувати *естетичне значення* метафор, епітетів, символів і т.д. і т.п.

4. До ще одного з побажань дисертанту додам брак окреслення перспективних векторів майбутніх студій творчості Л. Мосенда. На деякі стилістичні недогляди в роботі (коли замість «зіставляти новели» написано «співставляти», замість «простежуються» чомусь вживано зросійщене «прослідковуються», замість «поверхневість» – «поверховість», «складник» іменується «складовою», та й для милозвучності «поетикальний» бажано замінити на «поетологічний») я звертаю не особливу увагу, оскільки вони, як і деякі побажання змістового характеру не впливають на достатньо професійний рівень дослідження і не применшують наукової цінності, аргументованості та плідності здобутих дисертантом положень. Висловлені побажання та міркування є запрошенням до наукової дискусії.

Наукова проблема, яку порушив В. Радзієвський, справді значуща, цікава, багатогранна, має важливе значення для історії української літератури. Це фундаментальна праця, у якій узагальнено значний літературознавчий матеріал, що збагатить навчальну лектуру філологів усіх рівнів і стимулюватиме подальшу роботу дослідників української літератури XX століття.

Висновки до розділів і загальні висновки дисертації вибудувані чітко. Тут узагальнено найбільш важомі наукові результати.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації, що є цілісною завершеною працею, у якій отримано науково обґрунтовані достовірні результати. Основні положення роботи відображені у 12 публікаціях, 4 з яких – у фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях; апробовані на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Вважаю, що робота «Мала проза Леоніда Мосенда і дискурс вісниківського неоромантизму» є самостійне, методологічно й теоретично обґрунтоване, виконане на належному фаховому рівні, завершене наукове дослідження, яке цілком відповідає жанру кандидатської дисертації; за актуальністю, науковою новизною і практичним значенням суголосна з вимогами пп. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України за № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року, № 656), а її автор Радзівський Володимир Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук,
професор кафедри української літератури
та компаративістики Черкаського національного
університету імені Б. Хмельницького

Л.І. Кавун

Підпис засвідчує
Проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності
Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького

С.В. Корновенко

28 жовтня 2019 року

